

ROKONSZENVES NEBULÓTÖRTÉNETEK

URBÁN JÁNOS: *Ajándék.*

Forum, Újvidék, 1972.

Vannak könyvek, amelyek oktatni akarnak. Még rosszul is, és még rosszra is. Mint az emberek. És vannak olyan könyvek, amelyek csak beszélnek. Sokszor látszólag cél és célzatosság nélkül. Talán inkább mesélnék. Utánozzák az életet. Amennyiben ráfogható az életre, hogy önmagát elmondó, elmesélő, örök és megszakíthatatlan történés, véget nem érő folyamata egy tragikomikus kalandnak, amely — tekintet nélkül egy korra, egy kor komolykodó (álkomoly) szellemére — azt igyekszik bizonyítani, történelmileg argumentálni is, hogy az ember, a »felőtt«, az emberiség még mindig a gyermekkorát éli. Az emberiség még mindig, még ma is játszik, nem gondolkodik, nem medítél, nem fontol meg, nem mérlegel, nem következtet és nem dönt, nem ítélkezik felnőtthöz méltóan. Játsszik, mint a gyermek. Játssza az ő kegyetlen, irgalmatlan, halálos játékeit...

Ezzel szemben az élet igazi, hamisítatlan gyermekei gondolkoznak, aggódnak, törődnek és számot adnak lelkiismeretességükről, ragaszkodásukról, szeretetükről — és nemcsak a mesékben —, mintegy kiegészítve, megszépítve a mesét, amelyet az élet önmagáról mond el.

Urbán János *Ajándék* című kis könyve mesél, nem magyaráz, nem példázat és nem »okoskodik« se jól, se rosszul. Az élet elmondja magát vele, a mindenkori gyermekkorát, egy inséges változatban, egy különös, álmos és vizenyős talajba préselve, olyan egyszerűen, mint ahogyan magától értetődően, természetesnek, de mégis misztikusan nyugtalanítóan hatnak a régi cserépedényekbe égetett jelmondatok, históriás szövegtörödékek vagy éppenséggel a mindennapi élet jelenetei, jelképei, álmokképei.

A mese fészke, forrása, amelyben szinte rejtve zsong a lét, küszködnek, tengődnek kis emberi sorsok: egy szem gyümölcs, egy hal, egy karéj kenyér öröme épülő reménység, az a Tiszatáj, amelynek legendáiban fogtatott a szegény kicsi Péterek, Ferkók, Gyurkak és mások szegénysége, jövésük és okossága és egynehány szegényfi tragikus heroizmusa, akik azért jöttek föl a múlt ragacos agyagrégióiból, hogy szétkeressék az ősi lidércet, s hogy a rejtélyes Tiszában megkereszteljék az új élet reménységét, a jövő ajándékát, a »mj kicsi világunk ajándékát«...

Noha a hiedelem szerint a »vizek« mellől jöttek emberek erős lelkűek, kemény szavúak és bátrak, az *Ajándék* hozójára nem illik teljességgel ez a megállapítás, vagy legalább is nem úgy, mint elbeszélőre.

Az *Ajándék* néhány darabjának értékét sajnálatosan csökkenti a szerző töprengése és bizonytalan révedezése, bátortalansága, amellyel érinti, formálja és egészzé komponálja a meséjét. Magyarán mondva szinte nem mer teljes tudatával és egész valójával játszani a nyelv zengő hangszerén, talán attól félve, hogy a fölszabadult zsongás, a forrongó, önfeledt, erős színek, fogalmak és képek tobzódása esetleg lerombolja a mesék többnyire viszonylagos, plasztikus egyszerűségét.

Urbán János nem ismeretlen és kezdő műve a prózában, de ez a megállapítás csak annyiban igazolt vele kapcsolatban, amennyiben egy számára új műfaj területére »tévedt«, — a gyermekirodalom területére, amelyen egyelőre — a kellő rutin hiányában — hat csupán tájékozatlan-nak, bátortalannak.

Az *Ajándék* másik felét elfoglaló írásokról külön kellene szólni, éspe-dig sokkal többet, mint amennyit a folyóirat szerkesztési koncepciója megenged. Urbán János azokban a párbeszédes kis történetekben, ha nem is ad új műfajt, mindenesetre egy rendhagyó meseforma alapjait erősíti meg a gyermekirodalomban. Még akkor is, ha látszatra igénytelenek is ezek a históriák. Mert csak látszólag azok. Fő érdekességük, értékük abban rejlik, hogy az eszmélő gyermektudat, nyiladozó értelem és érzelem világának csodálatos képeit, fogalomjegyeit és látomásait villantják föl, amelyek idő-

vel a »felnőtt világkép« realitásának médiumává válnak. Ez — sajnos — elsődleges föltétele annak, hogy a gyerek elforduljon lelkének olyan meghatározható és kedves jelképeitől, létfölfedező, játékos bölcsességétől, egyszerűen mindattól, ami igazán jellemzi.

Urbán János mestere ezeknek a nebulótörténeteknek. Olyannyira, hogy szinte biztatni kellene: folytassa őket. Azért is, mert ezek az írások frissek, izesek, különösek, szépek, s azért is, mert tele vannak gondolatébresztő játékosággal és fölszabadító derüvel.

ZÁKÁNY ANTAL

ÁRNYJÁTÉK SZAVAKKAL

BRASNYÓ ISTVÁN: *Lampion a fán.*
Forum, Újvidék, 1972.

Különös, a nyelvezetben rejő hangulati elemek erejével, mozaikszerűen építi föl Brasnyó István novellás kötetét.

Az írások egyéb síkon is eltérnek a hagyományos novellatípustól; egy-egy »történetnek« nincs folyamatos cselekménye klasszikus értelemben véve, inkább csak cselekménytöredékekről beszélhetünk.

Brasnyó sajátos stílust próbál kialakítani és érvényre juttatni. A tájhoz és időhöz látszatra kötődő történeteiben elsődleges szerephez jut a nyelv teremtette, legtöbb esetben nyomasztó, már-már titokzatos hangulatvilág. A mese fonala meg-megszakad, egyéb, az elmondottakhoz nem kapcsolódó kitérők, utalások vonják el az olvasó figyelmét.

Mintha gondolati ritmussal átszótt balladaszöveget olvasnánk.

Egy sereg szokatlan nevű hős időről időre fölbukkan, mond, vagy cselekszik valamit, egyik épp olyan jelentéktelen és lényegtelen dolog, mint a másik, hogy azután ismét sűrű balladai homályba vesszen, mint ahonnan fölmerült.

A hősök szándékairól, jelleméről, cselekvésük mozgató erőről alig, vagy egyáltalán semmit sem tudunk meg, jönnek-mennek, egymásra acsarkodnak néha, rejtett indulatoktól vezérelve, sőt indulatoskodnak

olykor egy-egy írás feszült légkörét fokozva. Beszélnek is valamiről, a beszédjük témáját azonban nem körvonalazzák, mintha a velük, vagy a közvetlen környezetükben élő emberekkel megesettek nem tartoznának az olvasóra.

Mintha mindez elhanyagolható lenne egy magasztosabb cél érdekében, s ez utóbbi nem lehet más, mint a minden áron való szokatlan, különleges, feszültségekkel fűszerezett árnyjáték, játék a szavak helyzet-energiájával, hangulati állóképek összerakosgatása.

Brasnyó könyve kétségtelen a modern próza termékei közé tartozik. Más kérdés, hogy ezt elfogadhatja-e, »megemésztheti-e« az olvasó, hogy az írás természetéből fakadó, elnagyolt körvonalak, a folytonos kitérők, a lassított körforgás, a töltelékmondatok mennyiben frissítetik föl és befolyásolhatják az olvasó ízlését, hogy a szerző eddigi jelképeinél még elvontabb szimbólumok mennyiben találnak utat hozzá. Mennyiben fogadja be a »történeteket«, melyeket meseszerű füstköd lep be, a világot, melynek közegében az emberek valamiféle tejtüveg mögött élnek mindennapjaikat a szálásokon, az istállók környékén.

Nem kérdéses azonban, hogy a *Lampion a fán* érdekes szímfoltja a vajdasági írásnak.

MOLNÁR CS. ATTILA